

TULBURAREA ADHD ȘI CREATIVITATEA. NOI DATE ÎN CAZUL COPIILOR CU ADHD

Lector Dr. Psiholog Beatrice Adriana Balgiu
Universitatea Politehnică, București

REZUMAT

Articolul se ocupă de relația dintre tulburarea ADHD și creativitate, aducând în prim plan date noi privind trăsăturile comune ale celor două „entități”, una din sfera considerată patologică, alta legată de performanța de nivel înalt. Trăsăturile respective precum neatenție, hiperactivitate și impulsivitate și fundalul care le însoțește (anxietate, nesociabilitate, interes redus în cooperare etc.) pun în altă lumină copiii cu deficit de atenție la care există un anumit potențial creativ.

ABSTRACT

The article deals with the relation between ADHD and creativity, revealing new data concerning common features of the two “entities”, one from the pathological area and the other from that of high level performance. The specified characteristics as inattention, hyperactivity and impulsivity and their background (anxiety, unsociability, low interest in cooperation, etc.) shed another light on children at which exist a certain creative potential.

1. PROBLEMATICA ACTUALĂ A ADHD

Atenția dată în ultimul timp simptomatologiei ADHD a generat persistența și extinderea studiilor științifice asupra copiilor diagnosticați cu sindromul hiperkinetic cu deficit de atenție. Motivele care îi fac pe specialiști să-și concentreze preocupările sunt determinate de tot mai multe descoperiri alarmante legate de această tulburare. Vom rezuma câteva dintre acestea:

- dacă DSM III R arăta frecvența tulburării la 3 % dintre copii, date recente (J. Biederman și colab., 2004) indică o prevalență a ADHD de 8-10% în perioada școlarității și 15% în perioada adolescenței;
- chiar dacă la foarte mulți dintre copiii tulburarea ADHD se rezolvă de la sine odată cu înaintarea în vârstă, în jur de 50-60 % dintre aceștia, cu mare probabilitate vor prezenta simptome de-a lungul întregii vieți;
- implicațiile pe care le are sindromul, precum rezultatele școlare slabe, stima de sine redusă, incapacitatea de a întreține relații interpersonale dezvoltate, labilitate afectivă, toleranță redusă la frustrare, accese de mânie, opoziționism provocator etc., îl pot face pe cel în cauză să fie adesea un individ marginalizat, un subsocial care se manifestă cu impulsivitate, cu tendința de a ieși și a se menține în afara cadrelor sociale unanim admise;

- analiza psihosocială a copilului cu ADHD arată asocieri cu alte complicații, ticuri, depresie și anxietate (J. Biederman și colab., 2004), abilități sociale foarte scăzute și percepția negativă a celorlați, cu posibilități de apariție a unei rate scăzute de abandon școlar și tentative de suicid (R. Tannock, 1998).

2. CREATIVITATE ȘI HIPERACTIVITATE

O anumită literatură de specialitate pune în valoare suprapunerea conținutului cognitiv al simptomatologiei ADHD cu cel al unei sfere considerate pozitive și anume cea a creativității. Pentru evidențierea punctelor comune, am pornit de la definirea pe scurt a ADHD.

Conform DSM IV TR, tulburarea ADHD se manifestă prin neatenție, imposibilitatea menținerii comportamentului orientat spre scop, hiperactivitate și impulsivitate, simptome care apar în mod constant și neadecvat vârstei. La copiii preșcolari cele mai proeminente elemente sunt în general semnele hiperactivității motorii, cum ar fi alergatul sau cățărutul excesiv, dificultăți de a rămâne așezat, manipularea obiectelor, răsucitul și mersul în zig-zag. Copilul este descris adesea ca fiind în continuă mișcare și ca având „motorul în mers”. Neatenția și impulsivitatea se manifestă mai frecvent prin

trecerea de la o activitate la alta. La copiii mari și la adolescenți, mai proeminentă tinde a fi neliniștea excesivă și tensionată. Atenția disipată și hiperactivitatea pot contribui la eșecul în îndeplinirea sarcinilor ori la efectuarea neglijentă a activității. La adolescenți, impulsivitatea se manifestă adesea în activitățile sociale, cum ar fi inițierea unei activități de divertisment dintr-un impuls de moment, în loc să fie preocupați de sarcina anterioară (de exemplu, doresc o plimbare cu automobilul în loc să-și facă temele pentru acasă).

Atât creativitatea, cât și sindromul ADHD sunt extensiv studiate în psihologia copilului. Câteva studii au cercetat abilitățile creative la copiii cu ADHD și nu a fost deloc surprinzător descoperirea unui număr de copii cu simptomatologie ADHD care manifestă totodată abilități creative înalte.

Reținem câteva similitudini pornind de la punctele principale care definesc manifestarea ADHD:

Incapacitatea stabilirii atenției descrisă la cei cu deficit de atenție în forma distragerii de la sarcini, adesea eșuare în finalizarea lucrurilor și frecventă schimbare de activități. În același timp, indivizii creativi sunt descriși și ei ca având gamă largă de preocupări, tendința de a se juca cu ideile, uneori pierderea interesului pentru un tip de activitate în favoarea alteia. Exemplul faimos este cel al lui Leonardo da Vinci cunoscut prin tendința de a lăsa proiecte neterminate, ceea ce l-a făcut pe Papa Leon al X-lea să exclame exasperat: „Acest om nu termină niciodată nimic, el se gândește la sfârșit înainte de a începe“.

Hiperactivitatea este adesea raportată și în cazul indivizilor înalt creativi. Exemplele lui Edison și Tesla pe care relatările cunoscute îi arată ca având un nivel de energie peste medie și că puteau munci 60 de ore în șir fără să doarmă măcar o clipă sunt grăitoare în acest sens. Pe de altă parte, Bonnie Cramond (1995) descrie supraexcitabilitatea ca una dintre cele cinci caracteristici ale sensibilității înalte, alături de cea intelectuală, emoțională, imaginativă și senzorială deținută de indivizi care pot avea realizări dezvoltate de-a lungul timpului.

Impulsivitatea este văzută drept intrarea în acțiune fără să existe în prealabil o anumită reflexie asupra ei. Și aici putem găsi suprapunerea dintre cei cu deficit de atenție și creativi reamintind faptul că una dintre trăsăturile cheie ale indivizilor creativi este asumarea de riscuri și căutarea de senzații și emoții.

Există și o serie de alte asemănări. În studiul copiilor înalt creativi, datele s-au prezentat variat până la contradictoriu în funcție, desigur, de

proveniența spațio-temporală a eșantioanelor și de instrumentele cercetării, astfel încât sunt raportate atât trăsături considerate pozitive, cât și unele aflate la polul opus. Câteva dintre acestea se regăsesc și în simptomatologia ADHD. De pildă, la copiii înalt creativi comparativ cu cei mai redus creativi sunt descoperite:

- anxietate înaltă și stare depresivă curentă (I. Carlsson, 2002), dar și anxietate redusă (Teresa Amabile, 1997);
- dificultăți sau interes scăzut în stabilirea de interacțiuni armonioase (R. Ochse, 1990), iar din alte cercetări reiese popularitatea de care aceștia dispun în grup (S.Lau, W.L. Li, 1996);
- sociabilitate scăzută, lipsă de cooperare, căutare de senzații, nonconformism și autonomie (F. Barron, 1988) și, în opoziție cu acestea, capacitatea de a accepta greșelile altora (H. Bloom, 2006);
- proveniență familială constrictivă caracterizată prin relații interparentale tensionate și experiență negativă care îi afectează în rău, dar și mediu familial cu educație înaltă, deschis la experiență și cu un nivel de aspirații mai înalt (Amabile, 1997).

Carson și colab. (2003) furnizează următoarea explicație a corelației creativitate - ADHD și anume că indivizii înalt creativi au scoruri reduse la inhibiția latentă referitoare la abilitatea de a filtra atât stimulii interni, cât și pe cei externi experimentați anterior ca irelevanți. Această descriere deține puncte comune cu două dintre simptomele de ADHD descrise de către DSM IV TR conform cărora copilul cu această tulburare are „adesea dificultăți în susținerea atenției în sarcini sau în activitatea de joc și este adesea distras de stimuli externi“. Autorii menționați argumentează că în cazul copilului cu ADHD această inabilitatea de a selecta informația (în asociere cu un coeficient de inteligență înalt) îl face constant deschis la experiență, crescând șansele lui de a realiza, apoi, recombinații originale ale informațiilor. O idee similară a fost exprimată și de teoreticieni ai creativității (H. Gardner, 1982) care au arătat că atenția orientată către mai mulți stimuli sau deconcentrarea atenției, spre deosebire de concentrarea pe repertorii stricte, ar permite unei persoane să considere posibilitățile informaționale absente într-un mediu, structură, entitate etc. Așadar, neatenția sau distractibilitatea ar fi de așteptat să fie întâlnite atât la copiii cu ADHD, cât și în cazul populației creative.

3. NOI REZULTATE

Cercetări mai noi (Topolski și colab, 2004, D. Healey, Julia Rucklidge, 2006) și-au definit riguros criteriile de selecție a grupurilor de studiu. Prin urmare, au fost aleși spre evaluare copii cu tulburare de deficit de atenție, alții prezentând scoruri de creativitate înaltă și, toți, comparați cu loturi de copii deținând simultan manifestări de simptomatologie ADHD și potențial de creativitate dezvoltat.

- Rezultatele au arătat că grupul de copii cu ADHD se caracterizează prin depresie și anxietate mult dezvoltată față de celelalte grupuri. Foarte mulți copii diagnosticați cu ADHD suferă depresie sau tulburări bipolare. S-a observat că atât episodul depresiv, cât și cel expansiv par să aibă baze biologice în anomaliile cerebrale.

De asemenea, ADHD este corelat în grad înalt cu problemele de comportament (s-a utilizat ca instrument Lista de comportamente Achenbach) prin care sunt reprezentate acele probleme comportamentale destul de serioase ca să justifice intervenția clinică.

- O altă trăsătură a grupului de copii cu ADHD investigat o reprezintă retragerea socială posibil printre altele cauzată de dificultățile sociale întâmpinate și de incapacitatea de concentrare.
- În privința dimensiunilor de personalitate luate în calcul în studiile menționate, trei factori singularizează eșantioanele de copii cu sindrom hiperkinetic, și anume: dependența de recompensă în susținerea activităților mai dezvoltată decât la alte categorii de copii, perseverența și capacitatea de cooperare, înțelegând prin aceasta din urmă empatie, agreabilitate, într-un cuvânt competență socială, destul de reduse.
- Stima de sine, larg analizată în studiile enunțate, nu a diferit între grupurile de copii. Astfel, copii cu ADHD nu au arătat o mai redusă stimă de sine decât alți copii.
- Cât privește funcționarea familială (termen sub care metodologia cuprinde raportările părinților și ale profesorilor), copiii cu ADHD au ca proveniență un mediu familial mai puțin intelectual și angajat redus în activități recreative. Este foarte posibil ca mediul respectiv să confirme ipoteza privind suprasolicitarea informațională a copilului față de abilitatea lui de prelucrare a stimulilor, ceea ce ar avea drept consecință deconcentrarea. Pare să fie vorba de un mod de apărare specific copilului etichetat cu ADHD. Copiii care au numeroase activități extrașcolare sau au părinți grăbiți și își schimbă frecvent persoanele care îi îngrijesc pot avea sistemul

atențional reglat mai „jos“, ca un mijloc de a reduce zgomotul.

În rest, nu există diferențe de religiozitate, morală, coeziune, expresivitate și atitudini de dominare sau obediență în familiile loturilor cercetate.

- Un grup de copii aparte îl constituie cel al creativilor cu ADHD. Doar aceștia dintre toți, inclusiv față de indivizii creativi dar care nu suferă de ADHD, dețin scoruri semnificativ mai înalte la dimensiunile înnăscute de orientare spre noutate/originalitate (căutarea noutății, aprecierea și valorificarea ei), căutarea de senzațional (a varietății și intensității stimulilor) și deschiderea la experiență, considerată ca esențială în definirea personalității creative și care arată flexibilitatea și receptivitatea la idei noi.

4. CÂTEVA CONCLUZII

Există o serie de asemănări până la identitate între ADHD și creativitate, astfel încât cerința unei analize atente din partea autorităților medicale și educaționale în diagnosticarea copiilor este evidentă. Aceste caracteristici comune sunt legate de hiperactivitate, impulsivitate, distractibilitate dar și anxietate, nesociabilitate și incapacitatea de a întreține relații echilibrate etc. În viziunea unor cercetări mai noi enunțate mai sus, copii creativi cu deficit de atenție se remarcă prin trăsăturile de personalitate ale indivizilor deosebiți (orientare spre noutate, căutare de senzațional, deschidere la experiență). Poate reieși de aici fie că tulburarea deficitului de atenție nu influențează personalitatea creativă, fie că cele două entități discutate au caracteristici comune care concură la performanță.

La nivel cognitiv se consideră că ceea ce îi face pe creativi cu deficit de atenție să fie performanți este incapacitatea concentrării asupra stimulilor exteriori considerați anterior ca inferiori în interesul personal și orientarea spre informații de „vârf“. Acesta este motivul care îi face să devină mai deschiși la experiență. La nivel de personalitate, ceea ce diferențiază indivizii creativi de cei cu ADHD, pe cei cu gândire și ideatică originală de cei disruptivi și neproductivi este talentul și oportunitatea de a exprima energiile și ideile în moduri creative.

Datele arătate ne obligă să relevăm probabilitatea evidențierii unor indivizi performanți din cadrul celor cu tulburare de atenție, motiv pentru care problemele celor cu ADHD n-ar trebui să fie întotdeauna îngrijorătoare.

BIBLIOGRAFIE

1. **Amabile, Teresa** – Creativitatea ca mod de viață, București, știință și Tehnică, 1997.
  2. **Biederman, J., Faraone, S.V., Monuteaux, M.C., Bober, M, Cadogen, E.** – Gender effects on attention-deficit/hyperactivity disorder in adults, *Biological Psychiatry*, 55, 2004, p. 692-700
  3. **Bloom, H.** – Creierul global, Editura Tehnică, București, 2007.
  4. **Barron, F.** – Putting creativity to work în R. J. Sternberg, The nature of creativity, New York, Guilford Press, 1988.
  5. **Carlsson, I.** – Anxiety and flexibility of defence related to high or low creativity. *Creativity research journal*, 14, 3, 2002.
  6. **Carson, S.H., Peterson, J.B., Higgins, D.M.** – Decreased latent inhibition is associated with increased creative achievement in high-functioning individuals, *Journal of personality and social psychology*, 85, 2003, p. 499-506
  7. **Cramond, Bonnie** – The coincidence of attention deficit hyperactivity disorder and creativity, <http://borntoexplore.org/cramond.htm>, 1995.
  8. **Gardner, H.** – Art, mind and brain, New York, Basic Books, 1982.
  9. **Healey, Dione, Rucklidge J. Julia** – The impact of ADHD symptomatology, *Journal of creative behavior*, 40, 4, 2006.
  10. **Lau, S., Li, W.L.** – Peer status and perceived creativity, *Creativity research journal*, 9, 1996, p. 347-352
  11. **Ochse, R.** – Before the gates of excellence: the determinants of creative genius, New York, Cambridge University Press, 1990.
  12. **Tannock, R.** – Attention deficit hyperactivity disorder: advances in cognitive, neurobiological and genetic research, *Journal of child psychology and psychiatry*, 39, 1998, p. 65-99
  13. **Topolski, T.D., Edwards, T.C., Patrick, D.L., Varley, P., Way, M.E., Bluesching, D.P.** – Quality of life of adolescent males with attention-deficit hyperactivity disorder, *Journal of attention disorders*, 7, 2004.
- xxx Diagnostic and statistical manual of mental disorders IV TR, Washington, American Psychiatric Association, 2000.